

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора Чернухи Надії Миколаївни

на дисертаційну роботу Сидорук Ірини Ігорівни

**на тему «Теорія і методика формування соціальної компетентності
майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки»,**

подану на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Сьогодні інститут соціального працівника має стати активним агентом держави, який виявляє і допомагає розв'язувати різні проблеми. У цьому світлі компетентність соціального працівника тісно пов'язана з результативністю соціальних дій та співпраці соціальних інститутів, урегулюванням суспільних відносин, готовністю молоді до прояву активної громадянської позиції та соціальної активності. Водночас різновекторність соціальних зв'язків сучасного суспільства зумовлює потребу у фахівцях із широким світоглядом і ґрунтовними знаннями в питаннях осягнення суспільних процесів, вироблення належних умінь для встановлення повноцінних соціальних взаємин, способів утвердження себе в суспільстві та оволодіння механізмами самореалізації. При цьому важливим є забезпечення гармонії між особистістю й суспільством, що передбачає засвоєння його членами схвалюваних ним соціальних цінностей, здатність майбутніх фахівців соціальної сфери вибудовувати багатобічні, ефективні взаємозв'язки із соціальним оточенням, яке перебуває в постійному русі. З огляду на це дисертація Сидорук Ірини Ігорівни є безумовно своєчасною та затребуваною, цінною для сучасної соціально-педагогічної практики, дає відповіді на ряд викликів сучасного соціуму.

Актуальність та значущість теми дисертаційного дослідження підтверджують зазначені І. І. Сидорук суперечності між: сучасними вимогами суспільства до фахівців соціономічної сфери, запитами роботодавців, які потребують соціально компетентних соціальних працівників, котрі здатні ефективно взаємодіяти із соціумом, установлювати контакти з об'єктами та суб'єктами професійної взаємодії, продуктивно реалізовувати соціальні ролі, функції в межах компетенції соціального працівника, значущістю соціальної компетентності як провідної якості особистості та недостатнім рівнем її сформованості в майбутніх фахівців загалом й окремих її компонентів зокрема; необхідністю «прив'язки» освіти до потреб ринку праці, розроблення дієвої системи в умовах закладу вищої освіти, спрямованої на формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, та недостатньою розробленістю цілісної концепції й моделі реалізації зазначеного; потребою формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах освітнього середовища закладу вищої освіти, внутрішніх настановлень у студентів на соціо професійний саморозвиток, самоосвіту та недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення цього процесу; необхідністю комплексної діагностики й моніторингу рівня сформованості соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників і недостатньою розробленістю відповідних критеріїв, показників та механізмів реалізації зазначеного.

Наукове дослідження І. І. Сидорук ґрунтується на чинних законодавчих і нормативних документах, виконано в межах наукової теми Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Реалізація принципу людиноцентризму в сучасній національній освіті» (державна реєстрація № 0113U002224), відповідно до плану наукових досліджень кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Соціальна взаємодія та соціальне партнерство

в системі інститутів соціальної сфери» (державна реєстрація № 0119U000672), «Компетентнісна модель фахівця» (державна реєстрація № 0119U001797).

Найбільш істотними науковими результатами дисертації І. І. Сидорук вважаємо обґрунтовану концепцію формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, котра ґрунтується на теоретичному, методичному, методологічному та технологічному концептах, основною ідеєю якої є гармонійний розвиток особистості в соціальній та професійній сферах, формування компетенцій для навчання (освіти) протягом життя, самоосвіти й саморозвитку, здатностей ефективно взаємодіяти із соціумом та продуктивно реалізовувати соціальні ролі, функції в межах компетенції соціального працівника; науково обґрунтовану, розроблену й експериментально перевірену систему формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, що представлена у формі взаємозумовлених складників, які поєднані між собою ієрархічними зв'язками. Вона має блочну структуру та охоплює: 1) теоретико-методологічний (наукові підходи, принципи); 2) цільовий (мета, завдання); 3) змістово-процесуальний (змістова підструктура: змістова характеристика мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного компонентів соціальної компетентності в структурі соціально компетентного майбутнього соціального працівника; процесуальна підструктура: етапи реалізації процесу формування соціальної компетентності (настановчо-мотиваційний; когнітивно-діяльнісний, рефлексивно-результативний), організаційно-педагогічні умови, науково-методичне забезпечення та напрями процесу формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників; об'єкти й суб'єкти процесу, що досліджується); 4) результативний (компоненти, рівні та результат) блоки; розроблену її графічну модель; розроблену модель соціально компетентного соціального працівника, що відображає структуру самої соціальної компетентності (охоплює особистісні якості, мотиви, настановлення, цінності,

домінантні функції, дії та здатність до їх реалізації (соціальні компетенції)); визначені організаційно-педагогічні умови як системотвірний компонент процесу формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти: 1) стимулювання соціальної активності студентів; 2) створення відкритого, збагаченого соціальним складником освітнього середовища закладу вищої освіти; 3) надання менторської підтримки студентам; 4) актуалізація інноваційних технологій, традиційних та інноваційних форм, методів, засобів дієвого формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Нові факти, одержані здобувачкою. Дисертаційна робота І. І. Сидорук є комплексним теоретико-методологічним дослідженням, містить нові факти, одержані здобувачкою, зокрема, визначено систему вихідних положень дослідження, такі як підходи, загальні і специфічні принципи, поняттєво-термінологічний апарат, які окреслили межі досліджуваної проблеми і уможливили розробку системи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

За результатами проведеного дослідження уточнено й конкретизовано структуру та зміст соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний компоненти), що ґрунтується на структурі компетенції, компетентності й характеризується низьким (репродуктивним), середнім (конструктивним) і високим (творчим) рівнями; визначено критерії, показники рівнів сформованості соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників; удосконалено визначення сутності поняття «соціальна компетентність майбутнього соціального працівника» як трирівневого інтегративного утворення, що становить ключову соціальну компетентність, структура котрої ускладнюється, збагачується, набуває якісно нового змісту завдяки професійному складнику, будучи об'єктом соціально спрямованої професійної освіти під час навчання

особистості в закладі вищої освіти (загальнопрофесійна соціальна компетентність) і містить спеціальну (предметну, академічну) соціальну компетентність; набули подальшого розвитку наукові положення й методика діагностики та формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, а також моніторингова технологія відстеження її динаміки в процесі фахової підготовки студентів.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується чіткістю окресленої мети, визначеними об'єктом і предметом дослідження; підтверджується коректністю постановки розглянутих завдань, обґрунтованістю вихідних положень: теоретико-методологічних засад та джерельною базою дослідження, добором комплексу дослідницьких методів, адекватних меті та завданням роботи. Зокрема, застосуванням теоретичних: аналіз нормативних документів, освітніх програм, навчальних планів, змісту програм навчальних дисциплін, інтернет-ресурсів щодо підготовки майбутніх соціальних працівників; аналіз джерел, філософських, соціально-педагогічних, психологічних, педагогічних праць, праць із соціальної роботи для обґрунтування авторської системи; порівняльно-педагогічний аналіз наукової літератури для уточнення сутності дефініцій; систематизація й узагальнення теоретичних положень для розробки складників соціальної компетентності майбутнього фахівця соціальної сфери; метод моделювання педагогічних процесів і явищ для розробки графічної моделі системи формування соціальної компетентності зазначених фахівців; узагальнення й корекція теоретико-методичних позицій та експериментальних даних для наукового обґрунтування практичних шляхів формування досліджуваного конструкту; емпіричних: кількісні, якісні, обсерваційні для виявлення рівня сформованості соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників; педагогічний експеримент –

для перевірки ефективності авторської системи; методи математичної статистики для обробки отриманих результатів, аналізу та перевірки гіпотези; графічні – для наочного ілюстрування й порівняння результатів дослідження в графічних зображеннях і табличних формах.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів, рекомендації щодо їх можливого використання. Отримані автором результати мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики. Спроектowana автором система формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки дає змогу суттєво вплинути на якість професійної підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності 231 Соціальна робота. Опрацьовані матеріали можуть бути використані для організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери, під час викладання курсів з теорії і практики соціальної роботи, в лекційних курсах, практичних та семінарських заняттях під час підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи у закладах вищої освіти, професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, а також у процесі створення спецкурсів, спецсемінарів, навчальних, навчально-методичних посібників, у позааудиторній роботі студентів та в самоосвітній діяльності здобувачів освіти. Вони складають теоретично-методичне підґрунтя подальших наукових розвідок з проблеми формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація І. І. Сидорук має науково обґрунтовану структуру та складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (728 найменування, 86 із них – іноземними мовами), 15 додатків (на 215 сторінках). Послідовність і логіку викладу тексту дисертації визначено необхідністю вирішення поставлених завдань дослідження.

У джерельній базі дисертації й авторефераті представлено 50 наукових і науково-методичних праць здобувача, аналіз проблематики яких свідчить про відображення основних результатів кожного з розділів дисертаційної роботи. Кількість публікацій, їх обсяг, якість і проблематика відповідають вимогам МОН «про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів». Висновки й результати дослідження доповідалися на закордонних, міжнародних, всеукраїнських конференціях і семінарах різних рівнів, де здійснювалася апробація результатів дисертаційної роботи. З огляду на це, можна стверджувати, що кількість і якість опублікованих І. І. Сидорук наукових праць є достатньою, дисертація пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею.

Автором дисертації розкрито теорію та методику, обґрунтовано методологічні основи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, сформульовано теоретичні положення, які створюють передумови для розробки системи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників та її графічної моделі, обґрунтовано сутність загальнонаукових і специфічних принципів та наукових підходів, покладених в її основу. Здобувачем апробовано та доведено дієвість розробленої системи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників – здобувачів освіти на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти зі спеціальності 231 «Соціальна робота» у процесі їх фахової підготовки та можливості її упровадження в освітній процес закладів вищої освіти; здійснено підбір ефективних інноваційних технологій, традиційних та інноваційних форм, методів і засобів підготовки майбутніх соціальних працівників у контексті формування їх соціальної компетентності; визначено механізми впровадження організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. Практична реалізація авторської системи також визначається розробкою методики формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, де

компенсаторну роль відведено розробленому авторському спецкурсу «Соціальна компетентність фахівця соціономічної сфери». Оцінювання дієвості системи формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки характеризується комплексністю, поетапністю, відбувається через використання визначеного діагностичного інструментарію і виражається певним рівнем сформованості компонентів соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників та компетентності загалом.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому, позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, вважаємо за потрібне назвати деякі дискусійні положення та висловити окремі побажання:

1. Із метою визначення ключового поняття дослідження «соціальна компетентність майбутнього соціального працівника» автор вдається до аналізу багатьох проміжних понять: «компетенція», «компетентність», «соціальна компетентність», «соціальна компетентність студента», «соціальна компетентність студента (у контексті конкретного профілю)». Вважаємо, що автору дослідження варто було б унаочнити їх підпорядкованість у вигляді схеми чи таблиці.

2. У підрозділі 5.2 автором досить детально розкрито стан сформованості соціальної компетентності студентів на констатувальному етапі педагогічного експерименту, натомість в підрозділі 5.4 «Аналіз результатів дослідницько-експериментальної роботи з формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки» І. І. Сидорук достатньо повно представляє кількісні зміни у рівнях сформованості критеріїв соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, проте, вважаємо, що автору варто було б докладніше проаналізувати та висвітлити і якісні зміни в цих досягненнях.

3. Вважаємо, що робота значно б виграла, якби автор у додатках унаочнила в таблиці зміст кожного етапу (настановчо-мотиваційний; когнітивно-діяльнісний, рефлексивно-результативний) формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, розкривши їх завдання, форми і методи організації освітнього процесу, зміст і засоби вирішення завдань.

4. На особливу увагу заслуговують додатки до дисертації, викладені на 214 сторінках. Як побажання для подальшої науково-методичної роботи в означеному напрямі рекомендуємо підготувати та видати методичні рекомендації з теорії і практики формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

5. Дисертаційна робота містить подекуди технічні, стилістичні неузгодженості та огріхи.

Проте, зазначені побажання й зауваження носять рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження, яке є концептуальним, цілісним, має незаперечну наукову новизну та практичне значення.

Загальний висновок. Подана до захисту докторська дисертація Ірини Ігорівни Сидорук «Теорія і методика формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки» є актуальним, самостійним, завершеним і достатньо апробованим дослідженням, результати якого мають наукову новизну та практичне значення для розвитку теорії та практики соціальної роботи, заслуговують на впровадження у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Висновки, сформульовані дисертанткою, чітко і повно розкривають поставлені в роботі завдання, основні надбання та результати дослідження. В опублікованих за темою дисертації працях викладено основні положення, здобуті у процесі наукового пошуку. Зміст автореферату адекватно відображено в авторефераті. Відзначимо змістову насиченість, стилістичну культуру, логічність висновків до

кожного розділу, концептуальний характер загальних висновків, широту апробації та джерельної бази, різноманіття додатків.

Загалом, аналіз тексту дисертації, автореферату та опублікованих наукових праць Сидорук Ірини Ігорівни засвідчує, що дослідження відповідає паспорту спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка та вимогам пп. 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а автор дисертації заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

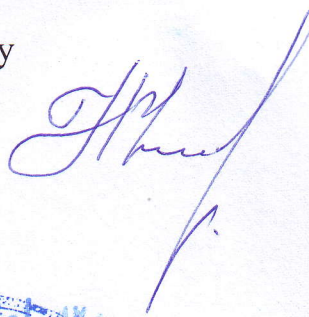
Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної реабілітації

та соціальної педагогіки

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Н. М. Чернуха

